

Gál István László¹

Egy elfeledett bűncselekmény társadalomra veszélyességének felélédeése 2020-ban

„Adott magatartástípus akkor is veszélyes lehet a társadalomra,
ha azt a jogalkotó nem ismeri fel. A társadalomra veszélyesség
nem függ a jogalkotó akaratától, objektív kategória.”
(Blaskó Béla)

A szerző a jelen tanulmánnyal tisztelni kíván Blaskó Béla egyetemi tanár, ny. r. vezérőrnagy előtt, akit szakmai és emberi példaképének tekint. Blaskó Professor Úr a magyar büntetőjog-tudomány egyik legjelesebb képviselője napjainkban, aki rendőrként és ügyvédként a gyakorlatot is közről ismervé, számos ponton gazdagította a magyar büntetőjog dogmatikáját, főként az általános rész vonatkozásában. Emellett rendőrtisztek és jogászok generációit oktatta büntetőjogból évtizedeken keresztül. Gondolatébresztő előadásai tanársegéd kora óta népszerűek, ugyanakkor el is várja a tananyag alapos elsajátítását a hallgatóktól. Oktatási módszerére az a jellemző, amit Konfucius mondott két és fél évezreddel ezelőtt: „Tanulni és nem gondolkodni: hiábavaló fáradság; gondolkodni és nem tanulni pedig: veszedelmes.”

Pandémia és a közelgő gazdasági világválság

2020-ban olyan társadalmi és gazdasági válsággal kell a világ összes országának szembenéznie, amely hatásaiban lehet, hogy túlmutat majd az 1929–33-as nagy világgazdasági válságon is. A közgazdászok egyetértenek abban, hogy a kínai Vuhanból 2019 végén induló világjárvány, amelyet a COVID–19 vírus, közismertebb nevén a koronavírus okozott, komoly gazdasági válságot fog generálni 2020-ban, de a hatásai a következő években is érezhetők lesznek. Mint mindig, most is létezik egy optimista, egy mérsékelt és egy pesszimista scenárió. Egyes vélemények szerint a gazdasági válságon hamar át fog lendülni a világgazda-

¹ Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár; Nemzeti Közszoigálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi tanár.

ság, a többség ma már egy kisebb-nagyobb, de egy ideig elhúzódó válságra számít, a legrosszabb forgatókönyv szerint viszont akár az 1929–33-as nagy gazdasági világválságnál is rosszabb forgatókönyvekkel kell számolni.

„A Centre for Economics and Business Research (CEBR) az eddigi legborúlátóbb előrejelzést állította össze a világgazdaság rövid távú kilátásairól. Közölte: modellszámításai arra vallanak, hogy az egész éves idei világgazdasági recesszió gyakorlatilag bizonyossá vált, és várhatóan kétszer olyan mély lesz, mint a 2009-ben mért visszaesés. A ház felülvizsgált előrejelzése szerint a globális GDP-érték 2020 egészében legalább 4 százalékkal csökken. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a háborús éveket leszámítva ez lenne a legmélyebb globális recesszió 1931 óta. A CEBR londoni elemzőinek számításai szerint az olasz hazai össztermék az idén várhatóan 11 százalékkal, a német és a spanyol GDP-érték egyaránt 8 százalékkal, az amerikai gazdaság teljesítménye 5 százalékkal zuhan” (*Figyelmeztettek: 1931 óta nem látott válság köszönhet a világra* [2020]). A bűnözés várható növekedése kapcsán is beszélhetünk optimista, mérsékelt és pesszimista verziókról, egy valami azonban valószínűnek látszik: nőni fog a bűncselekmények száma – még a legoptimistább becslések szerint is.

A 2020-ban kirobbanó gazdasági világválság először egészségügyi válságként Vuhanból indult, és a már említett pesszimista scenárió szerint várhatóan jobban megrázza majd a világgazdaságot, és benne különösképpen Európát, mint a 2008-as pénzügyi válság – vagy a 2001. szeptember 11-i terrortámadás-sorozat okozta válság.² Ami a most kibontakozó válságról megállapítható, különösebb látnoki képességek nélkül is:

- a koronavírus feltételezhetően több halálos áldozatot fog követelni világszerte, mint a nemzetközi terrorizmus eddig összesen a világtörténelemben;
- a COVID–19 által generált világgazdasági válság mérhető lesz a 2008-ashoz, de akár az 1929–33-ashoz is, de az is előfordulhat, hogy komolyabb lesz, mint a 2008-as, hatásában csak az 1929–33-as válsághoz lesz mérhető, de az is lehet, hogy annál is súlyosabb lesz;

² „Az IMF ügyvezető igazgatója, Kristalina Georgieva lesújtó képet festett a járvány okozta gazdasági hatásokról, szerinte még 2021 sem feltétlenül a kilábalásról fog szólni. Szerinte az a 9 billió dollár sem lesz elég a gazdaságélénkítésre, amit már eddig megszavaztak a különböző kormányok. »Alig egy hónapja az egy főre eső jövedelem pozitív növekedését vártuk több mint 160 tagországunkban. Ma minden a feje tetejére állt, már azt látjuk, hogy több mint 170 országnál negatív lesz az egy főre eső növekedés« – mondta Georgieva. Az IMF igazgatója megjegyezte, mivel nem tudni, meddig tart a járvány, nagyon bizonytalanok a kilátások, úgy véli, ha az év második felében csillapodik a járvány, 2021 már a részleges kilábalás éve lehet, de rosszabbodhat is a helyzet. Ezekből a gazdaságokból már több mint százmilliárd dollárt vontak ki a befektetők, háromszor annyit, mint a 2008-as gazdasági válság idején” (FEHÉR 2020).

- mint minden gazdasági válság, ez is hatással lesz a bűnözésre, az ismertté vált bűncselekmények számát bizonyos bűncselekmény-kategóriákban
- legalábbis időlegesen – nagy valószínűséggel emelni fogja.

A bűnözés nagy valószínűséggel emelkedni fog 2020 második felétől, és ez az emelkedés utána legalább 1-2 éven keresztül folytatódik. A kérdés csak az, hogy milyen mértékű emelkedés várható, és hogyan tudjuk az emelkedést lassítani, illetve mérsékelni. Egy nemrég megjelent, a koronavírussal kapcsolatos anyagi büntetőjogi és szabálysértési jogi szabályokat bemutató és elemző kiváló tanulmány is hasonló következtetésre jut: „A koronavírus-járvány az egész társadalom életében jelentős hátrányokat jelent, hiszen az élet- és egészségvédelem érdekében számos, az eddigiekben természetesnek tekintett tevékenységünkről le kell mondanunk, a helyváltoztatás jogával is csak merőben korlátozott formában élhetünk. Csupán remélhető, hogy a lehető legkisebb emberáldozattal sikerül átveszelnünk azt az időszakot, amíg hatékony vakcina áll majd rendelkezésre a vírussal szembeni védekezésre. Addig is mindannyiunknak fel kell készülnie arra, hogy a rendkívüli helyzet még huzamosabb ideig tartani fog, ami a gazdaság számára várhatóan recessziót jelent. E körülménynek – például számos munkahely megszűnése miatt – kriminogén hatása is lehet. Így az utóbbi évek kedvező bűnözési trendje után sajnos nem kizárható, hogy az egész világot érintő válság folytán ismét nőni fog a bűncselekmények száma. Erre a scenárióra majd a bűnüldöző hatóságoknak és a büntető igazságszolgáltatás szereplőinek is számítani kell” (AMBRUS 2020, 22.).

A piaczgazdaság büntetőjogi védelme

A társadalomban élő ember cselekedeteit mind (sokféle tartalmú) erkölcsi (köztük keresztény valláserkölcsei), mind jogi mércével mérhetjük (FENYVESI 2003, 41.). A piac szereplői is meghatározott viselkedési normák szerint cselekszenek, lépnek kapcsolatba egymással (vagy legalábbis ez lenne a kívánatos), ezek a normák részint a hatékonyságot növelik, részint szociális és egyéb szempontok alapján határolják be a gazdasági szereplők cselekvési szabadságát. A viselkedési normák lehetnek *írott* és *íratlan* szabályok (ez utóbbiak jelentősége adott esetben – fejlett piaczgazdasági viszonyok között – igen komoly lehet).

A gazdaságsszervezés három alapkérdése a következő: mit, kinek és hogyan termelünk. Ezekre a kérdésekre ma jelenleg vagy a piac, vagy maga az állam adja meg a válaszokat. Eszerint beszélhetünk tiszta piaczgazdaságról, tervgazdaságról és a kettő egyfajta kombinációjaként a vegyes gazdaságról.

- a) A piacgazdaságban a javak, főként a termelőeszközök többsége, magántulajdonban van. A piac a legfőbb szabályozó, a javak és szolgáltatások a piacon cserélnek gazdát a kereslet és a kínálat által meghatározott egyensúlyi áron. A vállalkozók a profit érdekében gazdálkodnak, vagyis szembeállítva a várható hasznot a költségekkel, döntéseket hoznak.
- b) A tervgazdaságban a gazdaságszervezés három alapkérdéséről az állam dönt, a termelőeszközök nagyobb része állami tulajdonban van. A megtermelt javak egy részét az állam elvonja, majd szétosztja a társadalom egyes csoportjai között a központosított újraelosztás szempontrendszer alapján. Az árakat központilag határozzák meg, tehát nem a piac értéktétele a döntő tényező.
- c) A vegyes gazdaság – amelyre a 21. század elején Kína a legjobb példa – átmeneti alapszint a piacgazdaság és a tervgazdaság között. Kína 1978-ban szakított a tiszta tervgazdasági modellel, és áttért a szocialista piacgazdaságra. Napjainkra azonban már ennél tovább mentek: a piaci verseny dominál, kormányzati közreműködéssel. Úgy tűnik, hogy meglehetősen sikeres és versenyképes ez a szisztéma.

Kérdésként merülhet fel, hogy milyen szerepe lehet a piacgazdasági szisztémában az államnak a gazdaság működésében. Röviden összefoglalva: jogszabályi keretek megalkotásával megteremti a gazdaság szervezeti kereteit, valamint részt vesz a gazdasági életben azzal, hogy jövedelmeket von el (adóztat), és ezeket visszaosztja a gazdaság egyes szereplői között (redistribúció), ezáltal keresletet támaszt javak és szolgáltatások iránt, ami a beruházási multiplikátor segítségével alkalmas lehet a gazdasági növekedés beindítására. Néha azonban a piacgazdaságban is felmerülhetnek olyan rendkívüli helyzetek, amikor központi tervezéssel és akár az árakba való állami beavatkozással lehet csak megfelelő módon reagálni a válságra.

Állami beavatkozás az árak alakulásába

„A piacgazdaságokban az értékesítésre kerülő termékek zöme szabadárú. Ez azt jelenti, hogy a gazdálkodó szervezetek a ráfordítások, valamint a keresleti-kínálati viszonyok figyelembevételével maguk határozzák meg értékesítésre kerülő áruik árait. Ha egy termelő vagy forgalmazó monopolhelyzetben van a piacon, akkor sem emelheti korlátlan mértékben árát, mivel ennek határt szab a fizetőképes kereslet nagysága. Áránytalanul magas ár esetén a vásárlók jelentősen csökkentik fogyasztásukat az adott termékből, vagy más, hasonló rendeltetésű termékkel elégítik ki szükségleteiket. Versenyhelyzetben a vállalkozások árelfogadó maga-

tartásra kényszerülnek, árkialakításuknál figyelembe kell venniük a velük azonos termékeket forgalmazó gazdálkodó szervezetek árait. Esetenként szükségessé válhat, hogy a gazdaságirányító szervek beavatkoznak a spontán piaci folyamatokba és korlátozzák a piac árszabályzó szerepét. A beavatkozás célja lehet egyes vállalatok monopolhelyzetből adódó előnyeinek korlátozása, vagy az adott termék túlkeresletéből adódó nagymértékű áremelkedésnek megfékezése a piacon. Az ár központi szabályozása hatósági árformába való besorolással történik. Hazánkban az 1980-as évekig az állam erőteljesen beavatkozott a gazdálkodó szervezetek árkialakításába.

A termék döntő hányada hatósági áras volt. Különböző áruknál a hatósági ár más-más formáját alkalmazzák:

- fix
- maximális
- minimális
- »től-ig«.

A fix árú termékek árát központilag rögzítették, és ettől az ártól sem lefelé, sem felfelé nem térhetett el a forgalmazó. Az alapvető élelmiszerek többsége ezen árformába tartozott. Nem fordulhatott elő az az eset, hogy a vásárló különböző vállalatok boltjaiban eltérő áron szerezze be ezeket a termékeket. A maximális árú termékeknél az eladási ár felső határát rögzítették. Ennél drágábban a forgalmazó nem kínálhatta termékét, felfelé azonban eltérhetett a hatóságilag rögzített ártól. A minimális árakat (úgynevezett védőárakat) elsősorban a mezőgazdasági termékek felvásárlási árának meghatározásakor alkalmazták. Ennél alacsonyabb áron nem adhatta a termelő, és nem vehette meg a terméket a felvásárló. Ezt a mezőgazdaság termelési sajátosságai indokolták. Egyes évek túl alacsony felvásárlási árai a következő gazdasági évben az ellátási biztonságot veszélyeztették volna. A »től-ig« árakat az jellemezte, hogy hatóságilag rögzítették az árak alsó és felső határát, s e határok között a gazdálkodók maguk alakították ki a termékük eladási árát. Napjainkban a gazdaságirányító szervek hatósági árat az áruknak csak elenyésző hányadánál érvényesítenek. Ilyenek a háztartási energia, valamint a közlekedési szolgáltatások egy részének maximált ára vagy az alapvető mezőgazdasági termékek védőára. Ezen árforma alkalmazása nincs összhangban a piaczgazdaság működési elveivel, ezzel magyarázható fokozatos háttérbe szorulása. Az árak ugyanis csak akkor adhatnak visszajelzést a gazdaság szereplőinek, és csak akkor szabályozhatják a keresletet és a kínálatot, ha a piaci viszonyok hatására változnak. Az árak piacsabályzó szerepével a mikroökonómia tárgy foglalkozik részletesen” (*A termékek, szolgáltatások árformájára vonatkozó előírások* [é. n.]).

A gazdasági szereplők, különböző vállalkozások a szabadversenyességi kapitalizmus keretei között eltérő árképzési célokat követhetnek, az árképzés célja eszerint lehet a túlélés, a folyó nyereség, a folyó bevétel, az árbevétel maximalizálása, a piac lefölözése, vezető termékminőség kialakítása, de alkalmazhatók más árképzési célok is (például a költségek részleges megtérülése vagy egy nonprofit szervezet esetében a teljes költségfedezet) (KOTLER 1998, 543–545.). Az államnak a piacgazdaságban is lehetősége van arra, hogy gazdaságpolitikai céljai érvényesítésének érdekében hatósági árakat (árküszöböt vagy árplafont) határozzon meg. Ennek azonban csak akkor van értelme, ha a hatósági árakat a gazdasági szereplők alkalmazzák is, annak ellenére, hogy ez bizonyos torzulásokat idéz elő a piacon. Ha a maximált ár alacsonyabb, mint a piaci egyensúlyi ár, akkor ezen az áron a kereslet meghaladja majd a kínálatot, azaz fellép a hiány jelensége. Ha pedig a hatósági küszöbár magasabb, mint amennyi a piacon egyensúlyban kialakul, akkor ez megtevesztheti a termelőket, akik többet akarnak majd eladni, mint amennyi jószágmenyiség adott árak mellett értékesíthető, azaz az árküzöb alkalmazása legalábbis rövid távon túlermelést okozhat. Megállapíthatjuk tehát, hogy piacgazdasági viszonyok között a hatósági árak alkalmazásával óvatosan kell bánni, de ha már – kivételesen, például különleges jogrend idején – alkalmazzuk, akkor kellő garancia kell az érvényesítésükre. Ezt szolgálhatná többek között az árdrágítással kapcsolatos büntetőjogi szabályozás tényállása, amely az új Btk. megalkotásakor a dereguláció egyik áldozata volt.

Nem vonjuk kétségbe, hogy a gazdasági büntetőjog normál helyzetben csak végső eszköz, miként a büntetőjog is szubszidiárius jellegű jogág, azaz csak akkor alkalmazzuk a gazdaságban, ha a többi jogág szankciói várhatóan nem eredményeznék a kívánt hatást a gazdasági élet szereplői viselkedésének a befolyásolásában. A többi jogág szabályozza a gazdaságot, a büntetőjog védi; és míg a többi jogág viselkedési normáinak az a célja, hogy az állampolgárok aszerint tevékenykedjenek az üzleti életben, a büntetőjogban leírtak tanúsításától (azaz a gazdasági bűncselekmények elkövetésétől) mindenkinek tartózkodnia kell. A büntetőjog tehát az utolsó a jogágak között abban az értelemben, hogy csak a legvégső esetben szabad alkalmazni a gazdaságban magatartásbefolyásoló eszközként, ugyanakkor előállhatnak olyan rendkívüli helyzetek, amikor a büntetőjogi szabályozás elengedhetetlenül szükséges eszköz gazdaságpolitika támogatásához.

Az árdrágítás társadalomra veszélyessége 2020-ban

Ha egy magatartás olyan fokban veszélyes a társadalomra (KÖHALMI 2012, 15.),³ hogy a többi jogág által biztosított szankciók nem mutatkoznak elégségesnek, a törvényhozó erre úgy reagál, hogy alkot rá egy tényállást a Büntető Törvénykönyvben. Földvári József ezt a következőképpen fogalmazta meg a mára már klasszikussá vált tankönyvében: „A törvényhozó értékeli a cselekmény társadalomra veszélyességét akkor, amikor eldönti, hogy bűncselekménnyé nyilvánítson-e bizonyos magatartást, vagy ne. Ugyanígy az objektív társadalomra veszélyesség irányítja a törvényhozót annak eldöntésénél is, hogy megszüntesse-e meghatározott magatartások bűncselekményi értékelését, vagy ne. Az objektív társadalomra veszélyesség szerepet játszik az egyes bűncselekmény szankciójának a meghatározásánál is: minél veszélyesebb egy bűncselekmény a társadalomra, a törvényhozó annál súlyosabb büntetés alkalmazását teszi lehetővé” (FÖLDVÁRI 2002, 81.). Ezt a gondolatmenetet viszi tovább Blaskó Béla: „A jogalkotó számára a cselekménytípusok absztrakt társadalomra veszélyességének felismerése iránymutatóként szolgál a bűncselekménnyé nyilvánításhoz. Kimondhatjuk, hogy valamely magatartástípus absztrakt társadalomra veszélyessége a bűncselekménnyé nyilvánítás indoka. Adott magatartástípus akkor is veszélyes lehet a társadalomra, ha azt a jogalkotó nem ismeri fel. A társadalomra veszélyesség nem függ a jogalkotó akaratától, objektív kategória” (BLASKÓ 2017, 145.).

2020-ban Magyarországon átmenetileg kereslettúlsúly alakult ki egyes alapvető élelmiszerek piacain, ami rövid távon jelentős áremelkedést eredményezett.⁴ Bár Magyarországon az élelmiszerellátás biztonsága nincs és nem is volt veszélyben a belföldi termelési kapacitások miatt, a rövid távú keresletnövekedés kártékony hatásait álláspontom szerint hatósági árak alkalmazásával is lehetett volna (vagy esetleg kell majd még a következő hasonló szituációban) mérsékelni. Az árdrágítás tényállásának utolsó változata az új Btk. hatálybalépése előtt a következő volt:

„301. § (1) Aki áruért a hatósági árnál vagy a reá nézve egyébként kötelezően megállapított árnál magasabb árat kér, köt ki vagy fogad el, vétséget követ

³ „A társadalomra veszélyesség a Büntető Törvénykönyv bűncselekmény-fogalmának talán legtöbbet vitatott eleme” (KÖHALMI 2012, 15.).

⁴ „Ami a márciusi élelmiszerdrágulást illeti, ennek mértékét még megtippelni sem voltak hajlandók az általunk megkérdezett szakértők, arra azonban figyelmeztettek, hogy a pánikbevásárlások is ösztönzik az áremelkedést. Nehéz most követni, hogy mi folyik a boltokban, de az biztos, hogy lesz olyan termék, amelynek a beszerzési ára nő, ezért fog drágulni. Ez nemcsak a húsokra, hanem a zöldségekre és a gyümölcsökre is igaz lehet, amelyek ára eleve hullámozó [...]” (FACSINAY 2020).

el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az árdrágítás

a) üzletszerűen,

b) bűnszövetségben,

c) jelentős mennyiségű árura,

d) jelentős mértékű nyereség elérése végett

követik el.

[...]

(4) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt pénzbüntetéssel büntetendő.

302. § A 301. § (1) bekezdése szerint árdrágítás az is, ha az áruért a tényleges minőségnél jobb minőségű áru hatásági árának megfelelő árat kérnek, kötnek ki vagy fogadnak el.”

2013. július 1-je óta ez a magatartás szabálysértésnek minősül a következő tényállással:

„Szabs. tv. 232. § Aki áruért a hatásági áránál vagy a reá nézve egyébként kötelezően megállapított áránál magasabb árat kér, köt ki vagy fogad el, szabálysértést követ el.”

A cselekmény „feléledt” társadalomra veszélyességének megfelelően a jogalkotónak el kellene gondolkoznia a tényállás „reaktiválásán”, a gondatlan alakzatot azonban szükségtelennek tartjuk ismét a törvénybe iktatni. A kettős szankció⁵ elkerülése végett azonban a szabálysértési tényállást hatályon kívül kellene helyezni. Lehet, hogy erre a büntetőjogi tényállásra csak a következő egy vagy két évben lenne szükség, akkor is csak átmenetileg, de álláspontom szerint a fent vázolt okok miatt még piacgazdasági körülmények között is helye van a Büntető Törvénykönyvben. Csak remélni tudjuk, hogy ritkán lesznek olyan időszakok, amikor intenzívebben kell majd alkalmazni.

⁵ „Jogrendszerünk hagyományainak köszönhetően általában teljesen természetesnek vesszük azt, hogy számos olyan cselekmény miatt indul büntetőeljárás, amiért korábban közigazgatási eljárásban már komoly szankciót szabott ki a közhatalmi jogosítványokkal rendelkező hatóság. Esetenként a büntetőeljárás terheltjei is nehezen értik meg, hogyan lehetséges az újabb, immáron büntetőeljárás lefolytatása, ha az adott cselekményért előzőleg már megbüntette őket valamely állami szervezet. Az állatkínzás, orvhalászat miatt meginduló büntetőeljárást például megelőzheti a halászhatalom halvédelmi bírságról szóló rendelkezése, de nincs kizárva az elkobzás foganatosítása sem a közigazgatási eljárásban. Hasonló kettős szankciót jelenthet a vadászati hatóság eljárása a vadvédelemről, vadgazdálkodásról és vadásatról szóló törvény alapján” (ELEK 2016, 229.).

Irodalomjegyzék

- A termékek, szolgáltatások árformájára vonatkozó előírások* (é. n.). Elérhető: <https://bit.ly/2XVULWO> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 01.)
- AMBRUS István (2020): A koronavírus-járvány és a büntetőjog. *MTA Law Working Papers*, 5. sz. Elérhető: <https://bit.ly/31QCzzk> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 11.)
- BLASKÓ Béla (2017): *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest–Debrecen, Rejtjel.
- ELEK Balázs (2016): A közigazgatási eljárás – büntetőeljárás viszonya a ne bis in idem elvének tükrében. *Jura*, 22. évf. 2. sz. 229–239.
- FACSINAY Kinga (2020): Koronavírus: A felvásárlási láz is drágítja az élelmiszereket. *Magyar Hang*, 2020. 03. 25. Elérhető: <https://magyarhang.org/belfold/2020/03/25/koronavirus-a-felvasarlasilaz-is-dragitja-az-elelmiszereket> (A letöltés dátuma: 2020. 04. 01.)
- FEHÉR János (2020): IMF-igazgató: A nagy gazdasági világválság óta nem látott gazdasági recesszió jön. *Index*, 2020. 04. 09. Elérhető: https://index.hu/gazdasag/2020/04/09/imf_igazgato_nagy_gazdsagi_vilagvalsag_ota_nem_volt_ekkor_recesszio_jarvany (A letöltés dátuma: 2020. 04. 10.)
- FENYVESI Csaba (2003): Az erkölcs és jog viszonya a büntetőjogban. *Magyar Rendészet*, 3. évf. 1–2. sz. 28–42.
- Figyelmeztettek: 1931 óta nem látott válság köszönhet a világra (2020). *Portfolio.hu*, 2020. 03. 23. Elérhető: www.portfolio.hu/gazdasag/20200323/figyelmeztettek-1931-ota-nem-latott-valsag-koszonthet-a-vilagra-421466 (A letöltés dátuma: 2020. 03. 26.)
- FÖLDVÁRI József (2002): *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest, Osiris.
- KOTLER, Philip (1998): *Marketing menedzsment. Elemzés, tervezés, végrehajtás és ellenőrzés.* Budapest, Műszaki.
- KŐHALMI László (2012): A társadalomra veszélyesség fogalma a büntető anyagi kódexekben. *Büntetőjogi Szemle*, 2. sz. 15–23.